

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง ความเป็นกลางและความเป็นอิสระ
ในการพิจารณาพิพากษาคดีภายใต้หลักนิติธรรม

จัดทำโดย ชีพ จุลมนต์
รหัส ๐๕๐๑๕๖

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

เรื่อง **ความเป็นกลางและความเป็นอิสระ**
ในการพิจารณาพิพากษาคดีภายใต้หลักนิติธรรม

จัดทำโดย **ชีพ จุมนต์**
รหัส ๐๕๐๑๕๖

หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑ ปี ๒๕๕๖
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ
รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

บทคัดย่อ

ความเป็นกลางและความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีภายใต้ หลักนิติธรรม

หลักการสำคัญ ๒ ประการ ของการปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมคือ การดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางและความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งจะส่งผลให้กระบวนการพิจารณาของศาลเป็นการอำนวยความยุติธรรมให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง รวมทั้งเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้บัญญัติรองรับหลักการดังกล่าวไว้ในมาตรา ๑๕๗

การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาต้องเป็นไปโดยชอบและโดยสุจริต ภายใต้กรอบของกฎหมายและนิติประเพณี ตราบใดที่ผู้พิพากษาปฏิบัติหน้าที่อยู่ในขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ในทางตุลาการ โดยสุจริต และเป็นการใช้ดุลพินิจโดยชอบด้วยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายแล้ว ย่อมได้รับความคุ้มครอง ในทางตรงข้าม หากเป็นการใช้ดุลพินิจโดยทุจริตหรือโดยมิชอบแล้ว ก็จะต้องถูกตรวจสอบเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่รัฐของหน่วยงานอื่นๆ เช่นกัน เพียงแต่ระบบการตรวจสอบฝ่ายตุลาการอาจมีความแตกต่างไปจากระบบการตรวจสอบฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ การตรวจสอบการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา มีทั้งการตรวจสอบถ่วงดุลจากภายในองค์กรศาลด้วยตนเอง เช่น โดยคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม หรือ ก.ต. และการตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก โดยวุฒิสภาหรือโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ป.ป.ช. ทั้งนี้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

แต่การตรวจสอบถ่วงดุลการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ทั้งต้องให้ความเคารพและคำนึงถึงผลกระทบต่อความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรองไว้ และมีให้มีลักษณะเป็นการแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา อันนำไปสู่การสูญเสียความยุติธรรม

Abstract

Neutrality and independence in adjudication under the rule of law

There are two important principles of performing a duty as a judge in the court of justice: maintaining the neutrality and being independence in adjudication. Such principles must be upheld to make the court procedure fair to everyone that is involved. They are measures to protect the rights and liberty of the citizen under section 197 of the Thai Constitution B.E. 2550.

The performance of the judge must be legal and in good faith under the law and legal tradition. As long as the judge acts within the judicial power in good faith and exercises discretion legally both in the issue of fact and the issue of law, the judge will be protected. On the contrary, if the judge exercises discretion in bad faith or illegally, the judge will be examined like other state officials. Nevertheless, in general, the scrutiny within the judicial power is different than that of the executive or the legislative. The examination of the judge performance includes the internal investigation through the Judicial Commission and by external investigation by the Senate or the National Anti-Corruption Commission.

Nevertheless, the check and balance of the performance of the judiciary is sensitive. The system must provide respect as well as consideration to the independence of the judge in adjudication, a principle guaranteed by the Constitution. The scrutiny must not intervene with the performance of the judiciary that may lead to injustice.

บทนำ

การประกาศความยุติธรรมจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อผู้พิพากษาที่มีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี โดยปราศจากอิทธิพลอันมิชอบไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลจากภายนอกหรือจากการก้าวก่ายของบุคคลใดๆ ผู้พิพากษาจึงต้องถือเรื่องนี้เป็นหลักการสำคัญในการปฏิบัติราชการของศาลยุติธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๑๘๗ ได้บัญญัติรับรองหลักความเป็นกลางและความเป็นอิสระของผู้พิพากษาว่า

“การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปโดยยุติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปโดยถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

การโยกย้ายผู้พิพากษาและตุลาการโดยไม่ได้ได้รับความยินยอมจากผู้พิพากษาและตุลาการนั้นจะกระทำมิได้ เว้นแต่เป็นการโยกย้ายตามวาระตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น เป็นกรณีที่อยู่ในระหว่างถูกดำเนินการทางวินัยหรือตกเป็นจำเลยในคดีอาญา เป็นกรณีที่กระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี หรือมีเหตุสุจริตหรือเหตุจำเป็นอื่นอันไม่อาจก้าวก่ายได้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ผู้พิพากษาและตุลาการจะเป็นข้าราชการการเมืองหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมิได้”

หลักการสำคัญ ๒ ประการ ของการปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม คือ การดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางและความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งจะส่งผลให้กระบวนการพิจารณาของศาลเป็นการอำนวยความยุติธรรมให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง รวมทั้งเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรม

หลักความเป็นกลางและความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในทางอรรถคดี

๑. การดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลาง

การดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางนั้น ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในทางอรรถคดีต้องอยู่ในฐานะที่เป็นกลาง ต้องไม่มีอคติกับคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด รวมทั้งจะต้องไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับคดีที่ตนพิจารณาทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคู่ความฝ่ายใด ไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต ความสัมพันธ์ทางการแต่งงาน หรือได้มีส่วนรู้เห็นใดๆ เกี่ยวกับคดีนั้นมาก่อน หรือมีเหตุอย่างอื่นที่อาจทำให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัยในความยุติธรรมหรือความเป็นกลางต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา ซึ่งการที่ผู้พิพากษาจะไม่พิจารณาคดีใดๆ ที่ตนมีส่วนได้เสียหรือมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องนั้น มาจากหลักที่ว่า No man can be judge in his own cause

บทบัญญัติในกฎหมายหลายฉบับที่วางหลักการที่ผู้พิพากษาจะต้องดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางในการพิจารณาพิพากษาคดี ที่สำคัญ คือ ผู้พิพากษาอาจถูกคัดค้านจากการนั่งพิจารณาคดีได้ โดยเหตุที่มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องกับคดีนั้น เช่น การมีผลประโยชน์ได้เสีย หรือมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคู่ความในคดี ในฐานะญาติ หรือรู้เห็นหรือเกี่ยวข้องในทางคดี หรือเหตุประการอื่นอันมีสภาพร้ายแรงซึ่งทำให้การพิจารณาหรือพิพากษาคดีเสียความยุติธรรมไป ทั้งนี้ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑ และมาตรา ๑๒

ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติและการดำรงตนของข้าราชการตุลาการ ซึ่งบางข้อจะมีสภาพบังคับทางวินัยเกี่ยวกับความผิดตามประมวลจริยธรรมด้วย ดังเช่น

ข้อ ๑ หน้าที่สำคัญของผู้พิพากษา คือการประสาทความยุติธรรมแก่ผู้มีอรรถคดีซึ่งจักต้องปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เทียงธรรม ถูกต้องตามกฎหมาย และนิติประเพณี ทั้งจักต้องแสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนด้วยว่าตนปฏิบัติเช่นนี้อย่างเคร่งครัด ครบถ้วน เพื่อการนี้ผู้พิพากษจักต้องยึดมั่นในความเป็นอิสระของตน และเทิดทูนไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์แห่งสถาบันตุลาการ

ข้อ ๓ ในการนั่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษจักต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติ ทั้งพึงสำรวมตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แต่งกายเรียบร้อย ใช้วาจาสุภาพ พึงความจากคู่ความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจ ให้ความเสมอภาค และมีเมตตาธรรม

ข้อ ๑๒ เมื่อจะพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีเรื่องใด ผู้พิพากษจักต้องละวางอคติทั้งปวงเกี่ยวกับคู่ความหรือคดีความเรื่องนั้น ทั้งจักต้องวินิจฉัยโดยไม่ชักช้า และไม่เห็นแก่หน้าผู้ใด

ข้อ ๑๔ ผู้พิพากษาพึงถอนตัวจากการพิจารณาและพิพากษาคดี เมื่อมีเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้านได้ตามกฎหมาย หรือเมื่อมีเหตุประการอื่นที่เกี่ยวกับตัวผู้พิพากษา อันอาจทำให้การพิจารณา

พิพากษาคดีนั้นเสียความยุติธรรม และจำต้องไม่กระทำการใดๆ อันเป็นการจูงใจให้ผู้พิพากษาคดีนั้นในภายหลังในประการที่อาจทำให้เสียความยุติธรรมได้

ข้อ ๒๖ ผู้พิพากษาจำต้องไม่เป็นกรรมการ ผู้จัดการ ที่ปรึกษาหรือดำรงตำแหน่งอื่นใดในห้างหุ้นส่วน บริษัท ห้างร้านหรือธุรกิจของเอกชน เว้นแต่จะเป็นกิจการที่มีได้แสวงหากำไร ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า หลักการดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางของผู้พิพากษา เมื่อจะต้องปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับคดี เป็นสิ่งสำคัญต่อการอำนวยความยุติธรรม ซึ่งมีบทบัญญัติไว้ทั้งในกฎหมาย และประมวลจริยธรรมตุลาการที่ยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติและดำรงตนของผู้พิพากษาที่ต้องแสดงให้เห็นปรากฏว่าตนทรงไว้ซึ่งความเที่ยงธรรม และไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับคดีความเรื่องนั้นๆ ไม่ว่าทางหนึ่งทางใด ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาจะต้องวางตัวเป็นกลาง ปราศจากอคติทั้งปวง คือ ฉันทาคติ โทสาคติ ภยาคติ และโมหาคติ และจะต้องไม่ปฏิบัติไปในทางใดที่ส่งเสริมผลประโยชน์ของกลุ่มฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ผู้พิพากษาจะต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรม และควรจะต้องถอนตัวจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการใดๆ ที่ผู้พิพากษาจะไม่สามารถตัดสินคดีได้อย่างเที่ยงธรรมหรือมีเหตุที่นำไปสู่ความเคลือบแคลงสงสัยในความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา

๒. ความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี

การประกาศความยุติธรรมจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อผู้พิพากษาที่มีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีทั้งในการออกความเห็น และการพิพากษาคดี หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาเป็นหลักประกันแก่ผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี มิให้อิทธิพลหรืออำนาจใดๆ มาแทรกแซงหรือครอบงำการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับอรรถคดีของผู้พิพากษาเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ เที่ยงธรรม ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้พิพากษาสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต

เหตุที่ต้องมีการรับรองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาไว้เช่นนี้ก็เพื่อเป็นหลักประกันไม่ให้มีหมุ่คณะหนึ่งคณะใด หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดเข้ามาก้าวก่ายงานของผู้พิพากษา เช่น สั่งให้ผู้พิพากษาพิพากษาคดีไปตามความต้องการหรือใช้ดุลพินิจไปในทางที่ให้ประโยชน์ต่อคณะบุคคลหรือบุคคลนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานสหประชาชาติว่าด้วยความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ (United Nations' Basic Principles on the Independence of the Judiciary) ได้กำหนดเงื่อนไขพื้นฐานของความเป็นอิสระและหลักประกันความเป็นอิสระไว้ในหลักการข้อแรกว่า

“The independence of the judiciary shall be guaranteed by the State and enshrined in the Constitution or the law of the country. It is the duty of all governmental and other institutions to respect and observe the independence of the judiciary.”

“ความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการจะต้องได้รับประกันโดยรัฐและถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายของรัฐ ทุกรัฐบาลและหน่วยงานอื่น ๆ มีหน้าที่ที่จะต้องเคารพและรักษาความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ”

ในส่วนบทบัญญัติเกี่ยวกับวินัยและการลงโทษผู้พิพากษานั้น หลักการที่ ๑๗ ระบุว่า “ข้อกล่าวหาหรือข้อร้องเรียนที่มีต่อผู้พิพากษาในเรื่องความสามารถทางตุลาการและทางวิชาชีพของผู้พิพากษานั้น จะต้องถูกดำเนินการอย่างฉับไวและเป็นธรรมภายใต้ระเบียบการที่เหมาะสม ผู้พิพากษามีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม การสอบสวน ข้อกล่าวหาในชั้นแรกจะต้องถูกเก็บเป็นความลับ นอกจากนี้จะได้รับการร้องขอจากผู้พิพากษาเป็นอย่างอื่น”

หลักการที่ ๑๘ “ผู้พิพากษาจะถูกพักงานหรือถูกปลดออกจากตำแหน่งได้ก็เพียงด้วยเหตุของการไร้ความสามารถ หรือมีพฤติกรรมที่ทำให้เขาไม่เหมาะกับการปฏิบัติหน้าที่ของตนเท่านั้น”

หลักการที่ ๒๐ “คำตัดสินในการดำเนินการทางวินัย การพักงาน หรือการปลดจากตำแหน่งควรจะต้องสามารถให้มีการทบทวนโดยอิสระได้”

นอกจากนี้ กฎบัตรสากลของผู้พิพากษา (Universal Charter of the Judge) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ได้รับการรับรองโดยผู้พิพากษาจากทุกภูมิภาคทั่วโลก ได้บัญญัติไว้ว่า

“ The independence of the judge is indispensable to impartial justice under the law. It is indivisible. All institutions and authorities, whether nation or international, must respect, protect and defend that independence.”

“ความเป็นอิสระของผู้พิพากษานั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ของความยุติธรรมภายใต้กฎหมายมันแยกขาดออกไปไม่ได้ ทุกสถาบันและทุกหน่วยที่มีอำนาจไม่ว่าจะระดับชาติหรือในระดับนานาชาติจะต้องเคารพ ค้ำครอง และปกป้องความเป็นอิสระนั้น”

เห็นได้ว่าทุกประเทศต่างตระหนักถึงการให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่คนในสังคมว่าทุกคนมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรม

ในส่วนของประเทศไทย เริ่มแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ บัญญัติให้แยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม และมีหน่วยงานอิสระของตนเอง คือ สำนักงานศาลยุติธรรม อันเป็นการแยกศาลซึ่งใช้อำนาจตุลาการแยกออกจากอำนาจบริหาร

อย่างชัดเจนและเด็ดขาด อันสอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และ อำนาจตุลาการ ออกจากกัน เพื่อให้เกิดระบบการคานและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง

กฎหมายมีบทบัญญัติว่า ผู้พิพากษาจะต้องมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี โดยไม่ ถูกแทรกแซงจากอำนาจอื่นๆ ซึ่งเกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ศ.ดร.คณิต ฒ นกร ได้กล่าวถึงความเป็นอิสระของผู้พิพากษาไว้ ๒ ประการ คือ

๑. ความเป็นอิสระในเนื้อหา หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ โดย ปราศจากการแทรกแซงจากฝ่ายใดๆ หรือไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของบุคคลหรือองค์กรใด

๒. ความเป็นอิสระในทางส่วนตัว หมายถึง ผู้พิพากษาจะต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดย ปราศจากความเกรงกลัวว่าจะได้รับผลร้ายหรือถูกกลั่นแกล้งอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติหน้าที่ ของตน

แต่การที่ผู้พิพากษาจะมีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ จำเป็นจะต้องมีกลไกที่เป็น หลักประกันให้ผู้พิพากษาสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ถูกต้องและเที่ยงธรรม ซึ่ง ประเทศไทยก็มีการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการรับรองหรือสร้างหลักประกันในการคุ้มครอง ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาทั้งสองประการดังกล่าวไว้หลายฉบับ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

หลักประกันความอิสระในเนื้อหา

กล่าวคือ แม้อันองศ์กรศาลยุติธรรมจะมีระบบการบริหารราชการภายใน ซึ่งมีระบบการ ควบคุม สั่งการ และการบังคับบัญชา เพื่อให้ราชการของศาลเป็นไปโดยเรียบร้อย เช่นเดียวกับส่วน ราชการโดยทั่วไป ก็ตาม แต่เรื่องนี้มีคำเตือนผู้พิพากษาของพระยาจินดาภิรมย์ เสนาบดีกระทรวง ยุติธรรม ซึ่งได้พิมพ์แจกแก่ผู้พิพากษาที่จะออกไปรับราชการใหม่ใน พ.ศ.๒๔๗๒ ตอนหนึ่งว่า “หน้าที่ตุลาการต่างกับธุรการอย่างหนึ่งคือ ฝ่ายธุรการนั้นต้องฟังบังคับบัญชาผู้มีอำนาจเหนือ แต่ ตุลาการในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีแล้ว มีอิสระในการออกความเห็นและพิพากษา แต่ทั้งนี้ไม่ใช่จะทำตามชอบใจตนได้ ต้องตั้งอยู่ในคลองมรรยาทของผู้พิพากษาประกอบด้วย สุจริตธรรมและพิจารณาพิพากษาคดีตามบทกฎหมายพระธรรมนูญและแบบแผน...”

ในการพิจารณาและพิพากษาคดีของข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม มีบทบัญญัติ กฎหมายให้ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อมิให้ผู้ใดเข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของ ผู้พิพากษา โดยการกระทำใดๆ อันจะเป็นการกระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติหน้าที่ในประการที่ อาจทำให้ขาดความเป็นอิสระหรือเสียความยุติธรรมนั้น อาจเกิดขึ้นได้หลายกรณี เช่น ใช้อิทธิพล ก้าว่ำ ก้าว สร้างความเกรงใจ จูงใจให้เห็น หรือฟ้อร้อง กลั่นแกล้ง กล่าวหาทางวินัย เป็นต้น

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๓๓ มีบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี และป้องกันมิให้ผู้บริหารศาลเข้าไปยุ่งเกี่ยวแทรกแซงการทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีขององค์คณะ คือ “การเรียกคืนสำนวนคดีหรือการโอนสำนวนคดีซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบขององค์คณะผู้พิพากษาใด ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล จะกระทำมิได้ต่อเมื่อเป็นกรณีที่จะกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาหรือพิพากษาอรรถคดีของศาลนั้น และรองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาในศาลจังหวัดหรือศาลแขวงที่มีอาวุโสสูงสุดในศาลนั้น แล้วแต่กรณี ที่มีได้เป็นองค์คณะในสำนวนคดีดังกล่าวได้เสนอความเห็นให้กระทำมิได้...” ซึ่งบทบัญญัตินี้ดังกล่าว บัญญัติให้การจ่ายสำนวนคดีให้ผู้พิพากษาจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติ และได้ห้ามการเรียกคืนสำนวนคดีหรือการโอนสำนวนคดี เว้นแต่เป็นกรณีที่จะกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเท่านั้น

การพิจารณาและพิพากษาคดีก็เป็นดุลพินิจโดยอิสระของผู้พิพากษาหรือองค์คณะที่ได้รับมอบสำนวนนั้นๆ เมื่อได้ดำเนินการไปโดยชอบแล้ว แม้ผู้บริหารจะไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับคำพิพากษาดังกล่าวก็ไม่สามารถโต้แย้งหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษานั้นได้ จะทำได้เพียงการทำความเข้าใจแย้ง ซึ่งผู้ที่มีอำนาจในการทำความเข้าใจแย้งดังกล่าว มีปรากฏในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๑ (๑) คือ ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หากนั่งพิจารณาและพิพากษาคดีใดๆ ของศาลนั้น หรือเมื่อได้ตรวจสำนวนคดีใดแล้วมีอำนาจทำความเข้าใจแย้งได้ ซึ่งบันทึกความเห็นแย้งคำพิพากษานั้น เป็นระบบการตรวจสอบภายในของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดี และเป็นการตั้งประเด็นไว้ให้ต้องมีการพิจารณาหากมีการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษานั้นๆ

นอกจากนี้ ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะกัน ต่างคนก็มีอิสระในการพิจารณาของตนเอง ในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์หากผู้พิพากษาคณะใดมีความเห็นแย้ง ผู้พิพากษาคณะนั้นต้องเขียนความเห็นแย้งของตนคิดไว้ในสำนวน และจะแสดงเหตุผลแห่งข้อแย้งไว้ด้วยก็ได้ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๐ (๒)

แต่ผู้พิพากษาอื่นที่ไม่ใช่ของคณะ ก็ไม่อาจเข้าไปแทรกแซงการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาคณะอื่นได้ ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ.๒๕๔๓ มาตรา ๖๖ บัญญัติว่า “ข้าราชการตุลาการต้องไม่เข้าไปก้าวก่ายหรือแทรกแซงการพิจารณาพิพากษาคดีของข้าราชการตุลาการอื่น หรือกระทำการใดๆ อันเป็นเหตุให้การพิจารณาพิพากษาคดีของข้าราชการตุลาการอื่นขาดความเป็นอิสระหรือความยุติธรรม”

อย่างไรก็ดี คุณพินิจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาต้องเป็นไปโดยชอบและสุจริต อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและนิติประเพณี トラバドที่ผู้พิพากษาปฏิบัติหน้าที่อยู่ในขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ในทางตุลาการโดยสุจริต และเป็นการใช้คุณพินิจโดยชอบด้วยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ย่อมได้รับความคุ้มครองความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ในทางตรงข้าม หากเป็นการใช้คุณพินิจโดยทุจริตหรือโดยมิชอบแล้ว ก็จะต้องถูกตรวจสอบเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่รัฐอื่นๆ เช่นกัน เพียงแต่ระบบการตรวจสอบฝ่ายตุลาการอาจมีความแตกต่างไปจากระบบการตรวจสอบฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ

หลักประกันความเป็นอิสระในทางส่วนตัว

ผู้พิพากษาจะต้องมั่นใจได้ว่าตนจะไม่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติหน้าที่ของตน ไม่ว่าจะโดยการแต่งตั้ง โยกย้าย การเลื่อนตำแหน่ง การงดการเลื่อนขึ้นเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่ง หรือการถูกดำเนินการทางวินัย พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๑ จึงได้บัญญัติให้มีคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) ซึ่งประกอบด้วย ประธานศาลฎีกา เป็นประธานกรรมการ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นข้าราชการตุลาการ โดยได้รับเลือกจากข้าราชการตุลาการในแต่ละชั้นศาล ได้แก่ ศาลฎีกา ๖ คน ศาลอุทธรณ์ ๔ คน และศาลชั้นต้น ๒ คน นอกจากนี้ยังมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ซึ่งไม่เป็นข้าราชการตุลาการ ซึ่งได้รับเลือกจากวุฒิสภาอีก ๒ คน

คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่เป็นหลักประกันการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม มาตรา ๑๗ กำหนดว่า ในการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการที่มีตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา การโยกย้ายแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่งข้าราชการตุลาการ และการงดการเลื่อนเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่ง จะต้องได้รับความเห็นชอบจาก ก.ต...” ทั้งนี้ ก.ต. มีอำนาจออกระเบียบให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

การใช้คุณพินิจในการทำหน้าที่ของ ก.ต. ไม่ว่าจะเป็นการวินิจฉัย ถอนรองหรือการแสดงความเห็น การลงมติ มิได้มีความแตกต่างจากการพิจารณาพิพากษาคดีแต่อย่างใด กล่าวคือต้องกระทำด้วยความเป็นกลาง ปราศจากอคติทั้งปวง เพื่อความยุติธรรม และยึดมั่นในความเป็นอิสระของตน

การแต่งตั้งโยกย้ายดังกล่าวจะกระทำได้อต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากข้าราชการตุลาการผู้นั้น เว้นแต่เป็นการแต่งตั้งโยกย้ายตามวาระประจำปี การเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น หรือเป็นกรณีที่ผู้นั้นอยู่ในระหว่างถูกดำเนินการทางวินัยหรือเป็นจำเลยในคดีอาญา

กรณีที่ประธานศาลฎีกาจะสั่งให้ข้าราชการตุลาการไปช่วยทำงานชั่วคราวในกรณีจำเป็น เพื่อประโยชน์แก่ราชการศาลยุติธรรม ในตำแหน่งที่ไม่ต่ำกว่าตำแหน่งที่ผู้นั้นดำรงอยู่ เกินกว่า ๖ เดือน ประธานศาลฎีกาก็ต้องขอความเห็นชอบจาก ก.ต. ก่อน รวมทั้งต้องได้รับความยินยอมจากข้าราชการตุลาการผู้นั้นด้วย หรือกรณีที่ประธานศาลฎีกาจะสั่งให้โอนข้าราชการตุลาการไปเป็นข้าราชการพลเรือน ข้าราชการศาลยุติธรรมหรือข้าราชการฝ่ายอื่น ก็จะต้องให้ผู้นั้นยินยอมและ ก.ต. เห็นชอบด้วย นอกจากนี้ กรณีที่จะรับกลับเข้ารับตำแหน่งข้าราชการตุลาการ ประธานศาลฎีกาก็จะสั่งได้ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจาก ก.ต. ก่อนเช่นกัน

ดังนั้น การบริหารงานบุคคลไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้ง การให้พ้นจากตำแหน่ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน หรือการลงโทษผู้พิพากษา พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม กำหนดเป็นอำนาจของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมที่จะให้ความเห็นชอบ โดยไม่ให้เป็นอำนาจเฉพาะของผู้บริหารศาลโดยตรงเช่นองค์กรฝ่ายบริหารอื่นๆ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นหลักประกันความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาโดยสุจริต ไม่ถูกกดดัน แกล้งโดยไม่เป็นธรรมหรือได้รับผลร้ายอย่างใดๆจากการปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ ด้วยการจัดให้มีระบบการกลั่นกรอง ตรวจสอบถ่วงดุล โดยคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมที่แยกเป็นอิสระจากผู้บริหารประจำศาลนั้นๆ เป็นผู้ทำหน้าที่โดยตรง

การควบคุมและการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

อย่างไรก็ดี ดุลพินิจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ด้านอรรถคดีของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมมิใช่จะเป็นไปอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด แต่จะต้องเป็นไปโดยชอบและสุจริต อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและนิติประเพณี ตราบใดที่ผู้พิพากษาปฏิบัติหน้าที่อยู่ในขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของตุลาการที่สุจริต และใช้ดุลพินิจโดยชอบด้วยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายแล้ว ย่อมได้รับความคุ้มครองความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ในทางตรงข้าม หากเป็นการใช้ดุลพินิจโดยทุจริตหรือโดยมิชอบแล้ว ก็จะต้องถูกตรวจสอบเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่รัฐอื่นๆ เช่นกัน เพียงแต่ระบบการตรวจสอบฝ่ายตุลาการอาจมีความแตกต่างไปจากระบบการตรวจสอบฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ เพราะอาจมีผลสะท้อนกลับอันอาจกระทบต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาได้

นอกจากนี้ ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งอาจถูกคัดค้านได้ เช่น ในกรณีมีเหตุตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑ ผู้พิพากษานายนั้นก็มีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องกับคดี เป็นญาติเกี่ยวข้องกับคู่ความฝ่ายหนึ่ง หรือแม้แต่เป็นผู้ที่ถูกอ้างเป็นพยานหรือ

เป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับคดี เป็นต้น เช่นนี้ ผู้พิพากษาเมื่อทราบว่ามีเหตุที่ตนเองอาจถูกคัดค้านก็อาจขอถอนตัวจากการนั่งพิจารณาคดีเอง หรือคู่ความที่เกี่ยวข้องอาจยกข้อคัดค้านขึ้นอ้างต่อศาลก็ได้

การตรวจสอบการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา มีทั้งการตรวจสอบถ่วงดุลจากภายในองค์กรศาลด้วยตนเอง และการตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก

การตรวจสอบภายในองค์กรศาล

การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลยุติธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องท่ามกลางความขัดแย้งของคู่ความทั้งสองฝ่าย ผลการพิจารณาของศาลอาจมีทั้งฝ่ายที่ได้รับประโยชน์หรือได้รับผลร้ายจากการพิจารณาหรือพิพากษานั้น โดยผลของกฎหมาย กรณีที่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่เห็นด้วยกับการพิจารณาหรือคำพิพากษาของศาลนั้น ก็อาจใช้สิทธิตามกระบวนการที่กฎหมายบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์หรือฎีกา เพื่อให้คำพิพากษานั้นถูกทบทวนอีกครั้ง โดยศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณี

แต่หากเห็นว่าการกระทำของผู้พิพากษานั้นมีเจตนาต่อไปในทางทุจริต ก็อาจใช้สิทธิร้องเรียนไปยังคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม หรือ ก.ต. ได้ หาก ก.ต. ตรวจสอบแล้วเห็นว่าผู้พิพากษานั้นกระทำความผิดจริงตามข้อร้องเรียน ก็อาจดำเนินการทางวินัย หรือหากการกระทำนั้นเป็นความผิดทางอาญาก็อาจดำเนินคดีอาญาด้วย ซึ่งที่ผ่านมาระหว่างปี ๒๕๕๑ – ๒๕๕๓ ก.ต. ก็ได้มีการดำเนินการทางวินัยและลงโทษผู้พิพากษากระทำผิดวินัยร้ายแรงฐานทุจริตต่อหน้าที่ และบางคนมีพฤติการณ์เรียกรับสินบน จนที่สุดได้มีมติ ก.ต. ให้ข้าราชการตุลาการพ้นจากตำแหน่งเนื่องจากทุจริตต่อหน้าที่ รวมทั้งสิ้น ๕ คน

ในช่วง ๒ – ๓ ปีที่ผ่านมา ได้มีเหตุการณ์การฟ้องร้องให้ดำเนินคดีกับผู้พิพากษาศาลยุติธรรมในความคิดฐานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ อันเกี่ยวเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้เสียหายเห็นว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรม อาทิ การกล่าวหาว่าผู้พิพากษาดัดพยานโดยมิชอบ หรือการกล่าวหาว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการแก้ไขข้อความในเอกสาร โดยไม่มีเหตุอันสมควร ซึ่งศาลก็รับคำฟ้องไว้พิจารณา บางคดีศาลได้มีคำพิพากษาว่าการดัดพยานนั้นเป็นดุลพินิจของผู้พิพากษา เป็นการใช้อำนาจโดยอิสระ ไม่มีเจตนากลั่นแกล้งโจทก์ จึงมีคำพิพากษายกฟ้อง อันเป็นการที่ศาลยืนยันหลักความอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีว่า หากเป็นการใช้ดุลพินิจโดยสุจริตชอบด้วยกฎหมายแล้ว ย่อมได้รับความคุ้มครองการใช้ดุลพินิจนั้นๆ

การตรวจสอบถ่วงดุลโดยองค์กรภายนอก

การที่องค์กรภายนอกจะมาตรวจสอบถ่วงดุลการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาศาลยุติธรรม เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ทั้งต้องให้ความเคารพและคำนึงถึงผลกระทบต่อความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรองไว้

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นเดียวกับข้าราชการและประชาชนทั่วไป หลักความคุ้มครองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจำกัดอยู่เฉพาะในกรณีที่ปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตและอยู่ภายใต้กฎหมายเท่านั้น หากมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปในทางทุจริต มิชอบด้วยกฎหมาย ก็จะต้องเข้าสู่ระบบการตรวจสอบเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานอื่นๆ

๑. การตรวจสอบโดยวุฒิสภา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๗๐ บัญญัติให้วุฒิสภามีอำนาจถอดถอน นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด หรืออัยการสูงสุด ออกจากตำแหน่ง หากผู้นั้นมีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง และรวมถึงให้มีอำนาจถอดถอนผู้พิพากษาหรือตุลาการ พนักงานอัยการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ซึ่งมาตรา ๕๘ ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ กำหนดตำแหน่งของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมที่อาจถูกวุฒิสภาถอดถอนออกจากตำแหน่งได้ คือ ประธานศาลฎีกา รองประธานศาลฎีกา ผู้พิพากษาตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกาศกำหนด (ผู้เขียนตรวจสอบแล้วขณะนี้ยังไม่มีการออกประกาศดังกล่าว)

แสดงให้เห็นถึงผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งสามฝ่าย ได้แก่ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจตุลาการ สามารถถูกตรวจสอบได้โดยกระบวนการถอดถอนออกจากตำแหน่งตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ โดยมาตรา ๒๗๑ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภา เพื่อให้วุฒิสภามีมติตามมาตรา ๒๗๔ ให้ถอดถอนบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวออกจากตำแหน่งได้ นอกจากนี้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสองหมื่นคนมีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนบุคคลตามมาตรา ๒๗๐ ออกจากตำแหน่งได้ตามมาตรา ๑๖๔ ซึ่งหลักเกณฑ์ วิธีการ และ

เงื่อนไขในการที่ประชาชนจะเข้าชื่อร้องขอตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

๒. การตรวจสอบโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๕๔ หมวด ๘ การตรวจสอบเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา ๒๖๕ ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งผู้พิพากษาและตุลาการอยู่ในบังคับ

ตามมาตรา ๘๔ (๒) ว่า ภายใต้บังคับมาตรา ๑๕ การกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐดังต่อไปนี้ว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ให้กล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่เกินห้าปี

มาตรา ๘๘ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับคำกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐตามมาตรา ๘๔ หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามหมวด ๔ การไต่สวนข้อเท็จจริง

มาตรา ๘๙/๒ ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาเห็นสมควร อาจส่งเรื่องที่มีการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีใช้บุคคลตามมาตรา ๖๖ ว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ที่อยู่ระหว่างการดำเนินการ ให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนดำเนินการทางวินัยหรือดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ แล้วแต่กรณี หรือส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไปก็ได้

มาตรา ๙๒ ในกรณีมีมูลความผิดทางวินัย เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้พิจารณาพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดแล้วมีมติว่าผู้ถูกกล่าวหาผู้ใดได้กระทำความผิดวินัย ให้ประธานกรรมการส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่ พร้อมทั้งความเห็นไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาเพื่อพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติ โดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก ในการพิจารณาโทษทางวินัยแก่ผู้ถูกกล่าวหา ให้ถือว่ารายงานเอกสารและความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัย ตามกฎหมายหรือระเบียบหรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหาแล้วแต่กรณี

กรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ข้าราชการตุลาการศาลปกครองตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือข้าราชการอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ ให้ประธานกรรมการส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่ พร้อมทั้งความเห็นไปยังประธานคณะกรรมการตุลาการ ประธานคณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง หรือประธานคณะกรรมการอัยการ แล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ โดยเร็ว โดยให้ถือเอารายงานและเอกสารของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการสอบสวนด้วย และเมื่อดำเนินการได้ผลประการใดแล้วให้แจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้มีคำสั่งลงโทษทางวินัยหรือวันที่ได้มีคำวินิจฉัยว่าไม่มีความผิดวินัย ...”

เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตฯ แล้วจะเห็นว่า การไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในกรณีนี้ จะแตกต่างจากกระบวนการถอดถอนที่ได้กล่าวไปแล้ว มาตรา ๘๔ ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว ประกอบมาตรา ๘๘ บัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจไต่สวนกรณีที่มีผู้กล่าวหาว่า ผู้พิพากษาว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

ส่วนกรณีที่จะดำเนินการทางวินัย มาตรา ๕๒ กฎหมายได้บัญญัติให้วิธีการในการดำเนินการทางวินัยกับผู้พิพากษา หรือตุลาการ หรืออัยการ มีความแตกต่างจากการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่อื่น กล่าวคือ ในขณะที่ข้าราชการประเภทอื่น เมื่อประธานกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่ พร้อมทั้งความเห็นไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเพื่อพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก โดยให้ถือว่ารายงานเอกสารและความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัย

แต่หากเป็นการดำเนินการกับผู้พิพากษา หรือตุลาการ หรืออัยการ กฎหมายบัญญัติให้ส่งรายงานและเอกสาร พร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปยังประธานคณะกรรมการตุลาการ (กรณีที่เป็นผู้พิพากษา) โดยให้ถือเอารายงานและเอกสารของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสำนวนการสอบสวนด้วย และเมื่อดำเนินการได้ผลประการใดแล้วให้แจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้มีคำสั่งลงโทษทางวินัยหรือวันที่ได้มี

คำวินิจฉัยว่าไม่มีความผิดวินัย ซึ่งจะเห็นว่า ความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช.ดังกล่าวไม่มีผลผูกพันเป็นที่ยุติว่าคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมต้องเห็นชอบด้วย

อย่างไรก็ดี ในอดีตที่ผ่านมาเกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง กรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการไต่สวนผู้พิพากษาศาลยุติธรรมท่านหนึ่ง ในข้อกล่าวหาว่ามีเหตุอันควรสงสัยว่าได้กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม โดยคณะกรรมการป.ป.ช.อ้างเหตุแห่งอำนาจตาม มาตรา ๘๘ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับคำกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐตามมาตรา ๘๔ หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนตามหมวด ๔ การไต่สวนข้อเท็จจริง”

กรณีดังกล่าวก่อให้เกิดการแสดงความคิดเห็นในประเด็นข้อกฎหมายที่แตกต่างกันทั้งฝ่ายศาลยุติธรรม และฝ่ายคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่า คณะกรรมการ ป.ป.ช.มีอำนาจตามกฎหมายที่จะไต่สวนผู้พิพากษาซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ในการพิจารณาหรือพิพากษาคดีหรือไม่ ซึ่งผู้เขียนจะไม่นำมากล่าวถึงในที่นี้ เนื่องจากยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

แม้รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องจะบัญญัติให้ผู้พิพากษาจะต้องวางตัวเป็นกลางและมีความเป็นอิสระในการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาอรรถคดี ทั้งยังมีกลไกในการเป็นหลักประกันความเป็นอิสระ และป้องกันมิให้มีการแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาในการอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชนอย่างแท้จริง แต่ก็ยังปรากฏว่าเหตุแห่งความไม่เป็นกลางและไม่เป็นอิสระก็เกิดจากตัวผู้พิพากษาเอง ดังนั้น การคัดเลือกผู้พิพากษาเริ่มแต่ขั้นตอนการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัครสอบจึงต้องเป็นไปอย่างเข้มงวด และในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่หากมีข้อบกพร่องหรือมีการแทรกแซง ก็ต้องมีการตรวจสอบภายในองค์กรกันอย่างจริงจัง นอกจากนี้รัฐก็ต้องมีหลักประกันให้ด้วยว่าเมื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรมแล้วผู้พิพากษาจะได้รับความคุ้มครอง ไม่มีการรวมตัวต่อต้าน กดดัน หรือแม้แต่วิพากษ์วิจารณ์การทำงาน จนเกิดความรู้สึกหวั่นเกรง หรือไม่ปลอดภัยขณะปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะเป็ต้นเหตุให้เกิดความรู้สึกที่ไม่เป็นอิสระในการทำงาน

อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นเดียวกับข้าราชการและประชาชนทั่วไป หลักความคุ้มครองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจำกัดอยู่เฉพาะในกรณีที่ปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตและอยู่ภายใต้กฎหมาย หากกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ส่อไปในทางทุจริต มีข้อสงสัยกฎหมาย ก็จะต้องเข้าสู่ระบบการตรวจสอบเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆ ซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้ทั้งจากภายในองค์กรด้วยตนเอง และการตรวจสอบจากภายนอกองค์กร

แต่การตรวจสอบถ่วงดุลการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาศาลยุติธรรม เป็นเรื่องทีละเอียดย่อย ทั้งต้องให้ความเคารพและคำนึงถึงผลกระทบถึง ความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรองไว้ และมีให้มีลักษณะเป็นการแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา อันนำไปสู่การสูญเสียความยุติธรรม

ทุกฝ่ายต้องให้การยอมรับและเคารพต่อหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการด้วยการปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยเคร่งครัด และเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้การคุ้มครองและรับรองความเป็นอิสระดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันผู้พิพากษาจะต้องยึดถือการปฏิบัติในการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีให้สมดังถ้อยคำถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ซึ่งบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๐๑ ว่า

“ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอลถวายสัตย์ปฏิญาณว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และจะปฏิบัติหน้าที่ในพระปรมาภิไธยด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โดยปราศจากอคติ

หึ่งปวง เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชนและความสงบสุขแห่งราชอาณาจักร ทั้งจะรักษาไว้ และปฏิบัติตามซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายทุกประการ”

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง / กฎหมาย

ภาษาไทย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลจริยธรรมตุลาการ พ.ศ.๒๕๕๒

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.๒๕๔๒

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.๒๕๔๒
(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๕๔

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ.๒๕๔๓

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

ภาษาอังกฤษ

THE UNIVERSAL CHARTER OF THE JUDGE

สื่อ Electronics / Websites

ภัทรพล ขวัญเมือง. การควบคุมตรวจสอบผู้พิพากษา. สืบค้นจาก www.library.coj.go.th

สิทธิศักดิ์ วนะชกิจ. ป.ป.ช. ไล่สวนผู้พิพากษา : สร้างสรรค์หรือแทรกแซง ประโยชน์สุดท้ายใครได้ใครเสีย.

สืบค้นจาก www.library.coj.go.th

สทรรฐ กิติ ศุภการ. ความซื่อสัตย์ของผู้พิพากษา. สืบค้นจาก www.library.coj.go.th